

27.29x34.57	31	14	עמוד	לשבת - המוסף	06/08/2010	23701712-3
אוניברסיטת בר איל - 80039						

שלוש משפטינות בכירות קובעות: החוק הבינלאומי לא מכיר בזכות השיבה של פלסטינים שמבקשים לחזור לבתיהם בישראל | בנייר עמדה שמתפרסם כאן לראשונה, וכבר הוגש לראש הממשלה, הן מתבססות על תקדימים מחו"ל וחושפות את ההבדל בין הנתונים המנופחים על כמות הפליטים לבין מספרם האמיתי

אין להם זכות

אריאלה רינגל הופמן | איור: ירמי פינקוס

קביעה משפטית: לפלסטינים אין זכות שיבה אריאלה רינגל הופמן

ואתן מאמינות שחוברת כזו או כל מסמך משפטי אחר יכולים לנצח את הנרטיב הפלסטיני? "אני לא נאיבית", אומרת פרופ' זילברשץ, "אבל אני חושבת שנעשתה כאן עבודה טובה וחשובה ושיש הכרח להציף את הנושא הזה גם בקרב מקבלי ההחלטות וגם בקרב הציבור הרחב. זה בריוק מה שהנייר הזה בא לעשות. בהי קשר הזה חשוב להדגיש נקודה נוספת: אין שום קשר בין הדרישה הזו של הפלסטינים המתייחסת לפליטי 48 לבין הכיבוש של 67. החיבור בין הרברים, שנעשה גם על ידי השמאל וגם על ידי הימין, הוא הטיה של האמת והטעיה של הציבור, ומכיוון שהנושא הזה נוגע לשורש קיומה של המדינה, חשוב לשים דברים על דיוקם."

פליטים וכשעי מלחמה

"אם זו הייתה זכות משפטית ולא שאלה מוסרית או פוליטית", אומרת פרופ' גביוון, "היא ממילא כבר מזמן הייתה נידונה בבית המשפט הבינלאומי. כשיש קייס משי פטי, זה נידון באולמות. כשאינן, זה מגיע לכיכר העיר". ובכל זאת, שנה וחצי עברה פרופ' זילברשץ על המסמך הזה יחד עם עוזרת המחקר שלה, עו"ד נמרה גורן-אמיתי, בעלת תואר מוסמך במשפטים של אוניברסיטת בר-אילן, עד שהניחה אותו לעריכה על שולחנה של פרופ' גביוון. זילבר-רשץ, ששמה עלה לכותרות בשבועות האחרונים כמועמדת להחליף את פרופ' גבריאלה שליו כשגרירת ישראל באו"ם ("הנושא עדיין נבדק", היא אומרת), שימשה כדיקן הפקולטה למשפטים של אוניברסיטת בר-אילן ומכהנת היום כמשנה לנשיא האוניברסיטה. היא נחשבת למומחית בתחומי המשפט הבינלאומי, המשפט החוקתי וההגנה על זכויות האדם. לנושא זכות השיבה הגיעה לגמרי לא במקרה. "עסקתי בו כבר לפני מספר שנים, ובאחת הפגישות שקיימתי עם פרופ' גביוון העליתי את העניין. אמרתי שגם אם אני חושבת שמי דובר בטענה שאין לה על מה להתבסס, יש מקום לטפל בה בכלים מקצועיים ולברר את העניין היטב". גם פרופ' גביוון, נשיאת מציל"ה, ששמה לעצמה כמטרה לברר באופן מקצועי את סוגיות הליבה של החברה הישראלית, חשבה "שהדבר הזה הוא אכן קריטי, דווקא מפני

"החוק הבינלאומי אינו מכיר בזכות הפליטים הפלסטינים וצאצאיהם לשוב לבתיהם", קובע מסמך של מצי"ל"ה (מרכז למחשבה ציונית, יהודית, ליברלית והומניסטית) בנייר עמדה ראשון מסוגו שהוגש בימים אלה לראש הממשלה בנימין נתניהו ולבכירים נוספים במערכת הפוליטית ומתפרסם כאן לראשונה. זאת ועוד, "כל הכרה בזכות הזו", קובע המסמך, עליו חתומות שתיים מהמשפט טניות המובילות בישראל, פרופ' רות גביוון ופרופ' יפה זילברשץ, "עלולה לכבול את ישראל ולגרור אחריה תביעות שיש בהן פוטנציאל להחזרת פלסטינים לתחומיה ואסור לה להתפתות להכיר בזכות השיבה אפילו לא מתוך מחווה סמלית". "שיבת פליטים פלסטינים וצאצאיהם לתחומי יש-ראל", אומרות החתומות על המסמך, "תחתור תחת יכולתם של היהודים לממש את זכותם להגדרה עצמית במדינה יהודית ודמוקרטית ועל כן ישנה הצדקה חוקית מלאה להתנגדות ישראלית בנושא זה. זה עלול להוביל להנצחה של הסכסוך". או להפך, אני אומרת להן – לתרום לפתרון שיהיה מקובל גם על הפלסטינים. "זה נכון", אומרת פרופ' זילברשץ, "יש קולות כאלה, אמירות כמו 'אויקיי, או אולי על פי המשפט הבינלאומי אין זכות שיבה, אבל נכון להכיר בה כדי לסיים את הסכסוך'. רק שמה שאנחנו מנסים להראות זה שאסור לקבל זאת. קודם כל, עצם העובדה שהפלסטינים מדברים על זכות ממוקמת את הרעיון מעל לכל משא ומתן, שהרי עם זכויות לא מתווכחים. ולכן יש חשיבות גדולה לכך שהמונח הזה יעשה אקוויט משיח הזכויות וייכנס לשיח הרגיל של האינטרסים והאיוונים. אנחנו גם לא מאמינות באמירה 'תכירו בזכות אבל אנחנו נדאג שהיא לא תתבצע'. גם הפילוסופיה הכי מערבית, הכי מודרנית, מסכימה היום שלא תמיד אינן טרסטים כלכליים הם שמניעים אנשים. אתה יכול להציע לאדם פיתוי כלכלי ענק ועדיין הוא ירצה לחזור לביתו כי זה הדבר הנכון למימוש חייו".

פרופ' יפה זילברשץ: "אין שום קשר בין הדרישה הפלסטינית המתייחסת לפליטי 48 לבין הכיבוש של 67. החיבור בין הדברים הוא הטיה של האמת והטעיה של הציבור"

14.14x35.9	32	עמוד 14	שבת - המוסף לשבת	06/08/2010	23701746-0
אוניברסיטת בר איל - 80039					

צילומים: עמית מגל

גביון (מימין), זילברשך וגורן-אמיתי. "להבין באיזה מגרש אנחנו משחקים"

יכולים יום אחד לקום ולתבוע את מימוש זכויותיהם, לקבוע שהסכסוך לא נגמר".

אבל המסמך הזה, על פי הכותבות, אינו מנסה להתעלם מבעיית הפליטים וכוודאי לא להרחיק אותה. מבחינתן, ההפך מזה. "צריך להבין", אומרת זילברשך, "שהפתרון שמציעים היום בחוגי הימין ובחלק מהשמאל, של מדינה אחת בין הירדן לים, אינו טומן בחובו פתרון לבעיה הפלסטינית. מדינה כזו תחייב שיבה לתחומיה משום שלא תהיה לפלסטינים אלטרנטיבה אחרת, מדינה אחרת, שבה הם יוכלו לממש את רצונם לעצמאות. לנוכח המספרים הצפויים, היא כוודאי לא תוכל להיות מדינה יהודית דמוקרטית".

במילים אחרות, אתן מציעות שתי מדינות לשני עמים על בסיס אתני תוך סינוי המתנחלים מהגדה?

"את זה לא אמרתי וזה ממש לא הכרחי. מימוש ההגדרה הפלסטינית יהיה במדינה שתקום, שחשוב יהיה לייצר בה רוב אתני, כמו שזה חשוב שיקרה במדינת ישראל. יש היום מיליון וחצי ערבים בגדה לעומת כ-200 אלף יהודים, כך שהרוב הערבי הוא ברור לגמרי, ואם נאפשר שיבה, אז הוא יהיה עוד יותר ברור".

ובכל זאת, במסגרת הזו של פתרון המבוסס על הפרדת שני העמים לשתי מדינות, לא יהיה נכון להוביל לפינוי המתנחלים מהגדה?

"זה לא קשור. אנחנו בעד הקמת מדינה פלסטינית. אין מניעה שיחיו בה גם יהודים".

"קחי לדוגמה את הסכסוך היווני-טורקי בצפון קפריסין",

אומרת גביון. "יש הסכמה בינלאומית שהוא דומה לסכסוך הישראלי-פלסטיני. בית הדין האירופי לזכויות אדם, שדן בנושא, מבין את הבעיה, לא מתעלם ממנה, אבל בהתייחסו לרשימת היוונים לשוכן לבתייהם בחלק הטורקי הוא אומר במפורש שאין מקום לתמוך בהסדרים שיועצו את המצב הקיים, והפתרון שהוא ממליץ עליו הוא פוליטי. אם הפתרון הזה מתקבל באזור שהוא חבל ארץ, כוודאי שהוא נכון אצלנו, במדינת ישראל שהיא מדינה לגיטימית, חברה באו"ם".

בחזרה ל-1948

קודם שנייר העמדה הזו נשלח לדפוס קיימה מציל"ה רב-שיח בהשתתפות שורה של משפטנים, אנשי רוח ואישי ציבור. הדיון היה חסוי, והוכחח למשתתפים שהדברים שנאמרים שם לא יפורסמו אלא ישמשו רק לצורכי גיבוש, ואם צריך לתיקונים ולהבהרות של נייר העמדה. מה שניתן לומר הוא שמרבית הנוכחים, מודעים לרגישות הדברים, התייחסו גם להיבטים הפוליטיים העולים מהמסמך.

יכול להיות שהמסמך בכלל מיותר? הרי ממילא אין סיכוי שהצד השני יקבל אותו. פרופ' גביון סבורה שנייר עבודה כזה הוא כלי בידי מקבלי ההחלטות במדינה, וזאת אומרת שאתן מסכימות שזה עדיין נתון למשא ומתן פוליטי.

"הנייר הזה בא לשים דברים על דיוקם", מסבירה גביון, "לומר שוב שזה לא ויכוח על הכיבוש, שהדיון הוא הרבה יותר עמוק ומורכב ותחילתו ב-48'. הדיון בזכות השיבה

גם דוחק לפינה את העובדה שב-47' הערבים סירבו לקבל את תוכנית החלוקה. מה שחשוב במסמך הזה הוא לא רק הניתוח המשפטי אלא גם ההתייחסות לנרטיב הפלסטיני, לצורך להבין בתוך איזה מגרש אנחנו משחקים".

על השאלה אם הנייר הזה משרת את האינטרסים של הימין, משיבות החוקרות בהערכה שלא רווקא. "עובדה שגם מרצ מאמינה שהפתרון הוא לא שיבת פליטים אלא שתי מדינות לשני עמים. דווקא הימין בחר שלא להתמודד ולא להשיב על הטענה שמדינה דו-לאומית לא תיתן מענה לשאיפות הלאומיות של הפלסטינים ולא תאפשר להם לחיות במדינה שעימה הם מזדהים".

"אני חושבת שההישג הבולט של המסמך הזה הוא שני-תן היום להציב סימן קריאה ליד הטענה שעל פי המשפט הבינלאומי אין זכות", מוסיפה פרופ' זילברשך.

ועדיין יהיו מי שיגידו שמדובר במניפולציה של מילים.

"תמיד יהיו. ואכן, אחת הטענות החזקות של תומכי זכות השיבה היא שמדובר בסטנדרט כפול. הם שואלים למה זכות השיבה שרירה וקיימת כשמדובר ביהודים השבים לארצם לאחר 2,000 שנה, וכשמדובר בפלסטינים היא לא קיימת אחרי 60 שנה".

והתשובה?

גביון: "התשובה היא שחוק השבות שחוקה מדינת ישראל מעגן את זכותם של היהודים. כשתהיה מדינה פלסטינית, וכשיתקבל שם חוק זכות השיבה לפלסטיני, הוא יעגן את הזכויות של הפלסטינים". ■

שכנושאים האלה יש נטייה לגלוש לשיח מניפולטיבי. כך נולד נייר העמדה הזה, שעל פי פרופ' זילברשך, "ברק את הרברים וגניב אתם באופן שיהיה נגיש לא רק למשפטנים – שהרכה מהם לא מכירים אפילו את החומר הבסיסי הזה – אלא גם לציבור הרחב. סקרנו את המשפט הבינלאומי כולו בתחום זכויות האדם הרגילות, בתחום דיני האזרחות ובתחום דיני הפליטים והראינו שאין לפלסטינים על מה לבסס את הטיעון שזכותם לשיבה מוקנית מכוח המשפט. ההפך הוא הנכון: ב-1948, כשנוצרה בעיית הפליטים, השיבה לא הייתה אופציה, והמגמה השלטת הייתה הפוכה – להפריד בין הניצנים, לפעמים אפילו בצורה כפויה של העברת אוכלוסייה. הדבר המעניין הוא שזו גם המגמה המתחזקת היום באו"ם.

"ההכרה הבינלאומית בכך שראוי להעריך יישוב מלא של סכסוכים על הכרה בזכויות שיבה של פליטים קיבלה חיוק בפסק דין חדש של בית הדין האירופי לזכויות האדם, הנחשב לאחד מבתי הדין הבינלאומיים המכובדים בעולם. בית הדין דן בזכויות הפליטים היוונים שגורשו מצפון קפריסין בשנת 1974 וקבע לפני חמישה חודשים כי בשל הזמן הרב שחלף, ולמרות שבעיית הפליטים קיימת, לא נכון יהיה לתקן את הפגיעה בהם על ידי השבתם לבתייהם וגירוש מי שיושב שם כיום. נקבע שם שיש למצוא הסדר לפליטים במסגרת הפתרון הפוליטי לסכסוך ולא במסגרת שיח זכויות".

דוגמה נוספת שמזכירות הכותבות היא הסכמי דייטון שניסו להסדיר את שובם של הפליטים ממלחמת הבלקנים. "אנשים", אומרת פרופ' גביון, "לא חוזרים למקום שבו האש עדיין בוערת". מעבר לכך, הן אומרות שבמה שנוגע לסכסוך הישראלי-פלסטיני מימוש השיבה אינו רבר אפי שרי. זה לא הוכיח את עצמו ברמה התקדימית.

"ההיסטוריה מלמדת שאם אתה מחזיר אנשים למקום שבו יש סכסוך אתני, אתה מייצר מחדש את הסכסוך", אומרת זילברשך. "עצם המימוש גם מסכן את הפתרון של שתי מדינות לשני עמים".

לדבריה, נמרה גורן-אמיתי מסבירה בפרק הראשון של החוברת את המשמעות המספרית של הרברים, איך צמח המספר מחצי מיליון פליטים לערך לארבעה מיליון וחצי. לפי גורן-אמיתי, סוכנות הסעד של האו"ם לפליטים פלסטינים, אונר"א, מקבעת את הפליטות הפלסטיניות כשונה מאוד מארגונים אחרים בעולם. היא מעבירה אותה גם לצאצאים, מה שלא מקובל במקרים אחרים, ומשאירה בהגדרה גם פליטים שקיבלו אזרחות למשל בירדן. "אם לא די בכך", מוסיפה זילברשך, "אונר"א משמרת את המעמד הזה גם אצל טורקיסטים, אנשים שביצעו פשעי מלחמה או פשעים נגד האנושות, שעל פי אמנת הפליטים של האו"ם יוצאים מההגדרה. המסמך הזה מראה איך אונר"א לאורך כל השנים לא מאפשרת לפליטים להפוך לאנשים עצמאיים שמקיימים חיים משל עצמם".

"הסכמים", מוסיפה גביון, "הולכים עם אינטרסים. זכויות הולכות עם האנשים. ובמצב שבו יש זכויות, ההסכמים לא יחזיקו מעמד. גם אם תהיה הסכמה של הממשלות, נכדיי או ניניי או בני הנינים של החותמים

**פרופ' רות גביון:
"אם זו הייתה
זכות משפטית,
היא ממילא
הייתה נידונה
בבית המשפט
הבינלאומי. בשיח
קיים משפטי, זה
נידון באולמות.
כשאתן, זה מגיע
לכיכר העיר"**